

УНИВЕРЗИТЕТ „СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ“
ИНСТИТУТ ЗА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК
„КРСТЕ МИСИРКОВ“ – СКОПЈЕ

ЈАЗИКОТ НАШ ДЕНЕШЕН, КН. 30

Зборник на трудови од научниот собир

ФОЛКЛОР — ТРАДИЦИЈА — ЈАЗИК

одржан на 17 – 18 мај 2018 година

Скопје, 2019

ЕДИЦИЈА ВО ЧЕСТ НА БЛАГОЈА КОРУБИН

ЈАЗИКОТ НАШ ДЕНЕШЕН

Редактор на едицијата: Снежана Велковска

УНИВЕРЗИТЕТ „СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ“
ИНСТИТУТ ЗА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК „КРСТЕ МИСИРКОВ“ –
СКОПЈЕ
ЈАЗИКОТ НАШ ДЕНЕШЕН, КН. 30

ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ ОД НАУЧНИОТ СОБИР

ФОЛКЛОР – ТРАДИЦИЈА – ЈАЗИК

одржан на 17 – 18 мај 2018 г.

Скопје 2019

Редакциски одбор:

д-р Снежана Велковска

д-р Снежана Веновска-Антевска

д-р Олгица Додевска-Михајловска

д-р Катица Топлиска-Евроска

д-р Фани Стефановска-Ристеска

д-р Макеј Кавка

д-р Јаворка Маринковиќ

д-р Елена Јовановска-Грујовска

CIP - Каталогизација во публикација

Национална и универзитетска библиотека “Св. Климент Охридски”, Скопје

398(=163.3):81(062)

821.163.3.09:811.163.3'373(062)

811.163.3'282(062)

ФОЛКЛОР, традиција, јазик : зборник на трудови од научниот собир одржан на 17-18 мај 2018 / [редакциски одбор Снежана Велковска ... и др.]. - Скопје : Институт за македонски јазик “Крсте Мисирков”, 2019. - 309 стр. ; 24 см. - (Едиција во чест на Благоја Корубин “Јазикот наш денешен” / Снежана Велковска ; кн. 31)

Библиографија кон трудовите

ISBN 978-608-220-062-0

а) Македонско народно творештво - Јазични аспекти - Собири б) Македонска книжевност - Лексика - Собири в) Македонски јазик - Дијалекти - Собири
COBISS.MK-ID 111904522

НАРОДНАТА ПЕСНА ОД СТРУМИЦА И СТРУМИЧКО – РИЗНИЦА НА АВТОХТОНИОТ ЈАЗИЧЕН ИЗРАЗ (врз примери на љубовни песни и балади)

Апстракт: Народната песна е најверниот чувар на автохтониот јазичен израз. Таа претставува ризница во која верно се чува јазикот на нашите предци, јазикот на кој се радувале, тагувале, празнувале, колнеле и благословувале. Љубовните песни и баладите од Струмица и Струмичко, објавени во книгата „Опеана Струмица“ (2016), а собрани и дешифрирани од фолклористот и собирач Иван Котев, се вреден фрагмент кој сведочи за тоа, како емоцијата извајана во стих, станува жив збор кој не ја изгубил својата сила низ времето. Епитетите како украси на песната, сраснале со зборовите и му даваат безвременска убавина на јазичниот израз, а метафорите стануваат стожер што ја вкопува песната длабоко до сржта на нашиот јазик.

Клучни зборови: народна песна, емоција, јазичен израз, метафора

Материјалната и духовна култура на еден народ со векови пластела богатства длабоко закопани под кората на времето. Потрагата по нив, ја однесе современата наука (фолклористиката, етнологијата, лингвистиката) до извонредно суштински сознајби за длабоките корени и извори на македонската народна традиција. Силно испреплетени, фолклорот и јазикот во чудесна симбиоза опстојуваат со векови, верно чувајќи ги автохтоноста и посебноста на македонскиот јазичен израз и мисла. Во народната песна се напластиле елементи од социјалниот, културен и економски живот на луѓето. Таа е крстосница на која се допираат и разминуваат вековните стремежи, желби, копнежи, таги и радости на еден мал народ. Народната песна верно во своите пазуви го автохтониот јазичен израз, иако е под постојан налет на новите ветришта. Во неа, во својата најчиста форма се чува јазикот на нашите предци, оние песнопојци кои пееле и кога животот ги удирал силно и немилосрдно. Регионот на градот Струмица и околината е познат по својата долга песнопојна традиција. Недоволно истражен од аспект на фолклористиката, Струмичкиот Регион со векови опстојувал преку песната, но таа најчесто останувала усно да се пренесува од една на друга генерација. Поради својата специфична местоположба, Струмичката Котлина била отворена трансверзала низ која поминувале и се разминувале различни културни, историски, политички и економски влијанија. Трагите што тие ги оставале зад себе останале трајно запишани во културната меморија на народот од овој регион. Веќе

потенциравме дека овој регион е недоволно истражен од етнолошки, фолклористички, но и филолошки аспект. Скоро и да нема детални научни согледувања за тоа, како преку фолклорот се одржал континуитетот на јазичната мисла во Струмичкиот Регион. Она малку што го знаеме од историските записи за Струмица и Струмичко го црпиме од делата на Јован Ф. Трифуновски, монографијата *Струмички крај* (1979), кратката монографија *Струмица, земља и народ* од Александар Т. Андијевиќ (1923), како и сведоштвото на византискиот историчар и летописец Никифорус Грегорас, кој во годините 1325 – 1326, патувајќи низ Македонија и Србија и придружувајќи ја грчката принцеза, идната сопруга на српскиот крал Стефан Дечански, слушал како во овој крај се пее и како се играат ора.

Народната песна по вертикала се спушта длабоко до сржта на нашите историски, културни и лични премрежја. Распонот на нејзините крилја е огромен, од најинтимните индивидуални емоции, тагата и радоста од љубовта и разделбите, свадбите и опелата, преку обредната практика, па низ восклицот на трудољубивиот наш човек и сè до колективните чувства и бунтот во револуционарената песна. Народната песна останала витална и до ден денешен, иако нејзините корени се длабоко во древноста. Таа е живо тело кое ги апсорбира сите промени низ кои поминува заедницата од која таа е суштински дел. Иако лирската песна е далеку попостојана од епската, сепак една од нејзините важни карактеристики е токму променливоста, смета Блаже Ристовски. Се видоизменувала, била вајана и обликувана, за да денес живеат многу варијанти на еден ист мотив. Љубовните песни и баладите од Струмица и Струмичко, објавени во книгата „Опеана Струмица“ (2016), а собрани и дешифрирани од фолклористот и собирач Иван Котев, се вреден фрагмент кој сведочи за тоа, како емоцијата извајана во стих, станува жив збор кој не ја изгубил својата сила низ времето. Овие песни се создавани во еден специфичен културен систем, во нив живо циркулираат размислувањата, идеите, ставовите, односите на функционирање на еден живот во градот, а особено во селата од Струмичката Котлина. (Витанова-Рингачева 2016:18 – 19). Во Зборникот (без строга научна класификација) се сместени староградски и љубовни песни, арамиски, комитски, партизански и хумористични песни и дел има новосоздадени песни со мотиви од Струмица. Ова значајно издание е трета книга од ваков вид во Македонија, покрај зборниците на Филип Каваев (1969) и Марко Китевски (2010). Затоа сметаме дека песните што се сместени во овој Зборник, се оригинални записи собрани од еден регион со пребогата песнопојна традиција.

Наметната дихотомија меѓу усната и писмената книжевност ги изнесе на виделина сите квалитети со кои усноста се издигнува над пишаниот збор. Интерпретаторот како моментален креатор на творбата, создава посебна врска со слушателот кој треба да ја прими информацијата. Таа релација испраќач на

пораката и примач е исклучително важна во усната традиција, бидејќи токму тука е мигот кога се создава песната како творечка креација на народниот пејач. Кристина Димовска посочува дека таа (народната песна) постои единствено преку јазикот и воскреснува од заборавот, само кога се зборува за неа или кога самата се збиднува како настан. Народната песна живее тогаш кога се пее. Тогаш, одново се оживотворува јазикот кој постојано, со секое ново кажување, добива на свежина. Кога зборуваме за народната песна од Струмица и Струмичко вреди да се каже дека лирската и баладната народна поезија била доста развиена, но треба да посочиме дека особено се пееле револуционерните песни за локалните херои кои народот ги зачувал во својата колективна меморија. Станува збор за автохтони јунаци кои заслужуваат детално проучување што би било наш предизвик во иднина. Најголемиот дел од песните, Котев ги слушнал и запишал од својата мајка Савета Котева, факт кој ни е значаен бидејќи, таа како интерпретатор оставила свој белег во пресоздавањето на народната песна, стилски и лексички. Исполнителот, иако не може да се смета ниту за исклучителен интерпретатор на дело, претставува фигура што внесува еден значаен дел од своите творечки импулси, се разбира, секогаш во контекст на актуелната културна стварност, со што на делото секогаш му дава актуелност, живост, го прави динамично.¹ Дали една песна ќе живее, во целост зависело и зависи од умешноста на интерпретаторот да ја пренесе на слушателот, кој доживувајќи ја, ја меморира и во даден момент прави нејзина рекапитулација. Тогаш се случува видоизменување на песната како јазично така и од аспект на ритмиката, со што се создава нова варијанта на првичниот мотив. Од љубовните песни во зборникот „Опеана Струмица“, свои варијанти имаат песните: *Ленче болно лежи*, *Во Струмица на улица*, *Дојди лудо сама с'м си дома* и други. Секоја културноисториска зона во нашата земја на својствен начин го транспонирала љубовното чувство и особено односот меѓу момчето и девојчето и идеалот за убавината и среќата (Ристовски 2013: 367). Љубовните песни и баладите подразбираат доминација на силна емоција пробудена во интимниот свет на лирското јас. Народните песни кријат раскошни стилски решенија. Стилските изразни средства се открилуваат со сета своја убавина, чиниш создадени за да ја обележат како бесценето усно културно наследство. Епитетите како украси на песната сраснале со зборовите и му даваат безвременска убавина на јазичниот израз, а метафорите стануваат стожер што ја вкопува песната длабоко до сржта на нашиот јазик. Една од најблескавите метафори се среќава во песната *Прснала мома љу љоле*². Ова песна претставува најубав пример за тоа како метафората го врзува мотивот и станува носечки елемент на песната. Интересна е лексичката конструкција во

¹ Ристески С, Љупчо. „За истражувањето на народната култура“. Гласник Етнографског института САНУ LVI(1), 71, www.academia.edu/

² Види во делот со прилозите: Прилог 1

насловот на песната (која воедно е и првиот почетен стих), која во струмичкиот говор се среќава како фраза *ѝрснá да бе́га*. Во посочената песна народниот пејач пее: *Прснала мома ѝу ѝоле, / Пу рамно ѝоле Сѝрумичко*. Во основата на оваа лирска песна стои дијалогот меѓу убавата мома и трговчето. Монолозите и дијалозите во народната балада се јавуваат на оние места на кои постои нужност од менување на темпото во песната со цел да се потсили комплетното емотивно доживување (Попова 1990: 164). Меѓутоа, во народната лирска љубовна поезија, кога главни носители на емотивниот набој се момче и девојка, дијалогот најчесто претставува можност за надитрување или одложување на она што треба да се случи на крајот на песната.

- Олан ѝѝрѝофче, ѝѝрѝофче!
Олан ѝѝрѝофче, ѝѝрѝофче!
Прес ѝрсѝи ќе ја ѝресејам!
Сос солзи ќе ја замесам,
на ѝради ќе ја исѝечам!

(Прснала мома ѝу ѝоле)

Интензитетот на емоцијата кулминира во последните стихови во кои е дадена една надреална поетска слика, претстава за големата љубов на девојката кон момчето. Да се пресее брашното низ прсти, да се замеси погачата со солзи и да се испече на гради е слика која е најсилниот показател за раскошниот ум на народниот пејач. Песната *Прснала мома ѝу ѝоле* претставува еден прекрасен жив дијалог меѓу убавата мома и младото трговче, обраќањето се случува преку извикот Олан: - *Олан девојче, девојче! какво си бараш кај мене?* или - *Олан ѝѝрѝофче, ѝѝрѝофче!* Овој израз како дел од архаичната лексика се употребува и денес во разговорната лексика на струмичкиот говор³. Јазикот на народната поезија е еден обработен јазик на уметнички исказ во кој природно идат до израз особеностите на дијалектините области, констатира Блаже Конески и архаичните црти во него се јавуваат во функција на наддијалектен слој (Конески 1971: 60). Во овој контекст нема да правиме детална јазична анализа на апликативниот материјал, само ќе нафрлиме неколку интересни јазични појави. Некои од покарактеристичните јазични особености (на гласовниот облик и на прозодијата) се: јотација на вокалите во песните: *Јод долу одаѝи два бе́га*, пример: *јод (од), два јо́гна (два о́гна)* и *Шѝо ми јомилело, Нане*, пример: *шѝо ми јомилело Сѝрумишкоѝо село*; елдирањето на вокалот во формата *је* од помошниот глагол, како појава карактеристична за источните краишта (Конески 1971: 12), пример во песната *Разболе се, мамо: дробни с'лзи рони и на Гина ј*

³ Олан се употребува при обраќање, чудење или за да се обрне внимание на нешто. Во: Иван Котев: Опсана Струмица, Струмица, 2016, стр.272

дума; вметнувањето на гласот *j*, како дел од јазичната игра (Конески 1971: 11): *лудо-младо*⁴, додавање на гласот *x* пред *o*, *y*, *a*, *e*: *Шо ми е омилелу мамо: хеј Сџумичко Поле, хеј, сџумички моми...* и слично. Лексичкиот фонд кој се среќава во песните укажува на тоа дека струмичкиот говор изобилува со доста архаизми, некои од нив се сè уште активни во разговорната лексика. И денес струмичани ги употребуваат архаизмите: *аџамија*, *ашик*, *бардак*, *бубаќерна* (особено по селата), извикот *џиди* (*ејџиди*), *заѓна се*, *иминиш*, *мер* (зарем), *џрсна* (прсна да бега), *фркнува*, *фркна* (летна), *чурек...* Формите на личните заменки за прво и второ лице еднина **јас** и **ти**, останале до денес да се употребуваат во формата **јазе** и **тизе** (особено во руралните средини од каде и се запишани песните): *Не сони ли, Софче, сон за мене, / кајџо јазе, Софче, двач за џебе!?* (*Софче, Софче, бело Софче*); - *Ој море лудо младо, / камо џиш, лудо, марџишрје / ќе ми си џише давало? (Иџраџа Фијана)*

Живиот дијалог што е всушност и стожерот на народната песна му дава динамика на изразот, а директните обраќања кон саканиот (*Дојде лудо, дојди, младо, сама с'м си дома!*), саканата (*Софче, Софче мори, бело Софче!, Ајде, ајде Софче на џорноџо лозје! Фијано моме убаво!*), или кон мајката: *Разболе се, мамо, убаваџа мома, Гина Серафова! А мори мајко невернице!* го засилуваат интензитетот и предизвикуваат нагласени чувства. Треба да се посочи дека некои од песните започнуваат со употреба на извици, што исто така е во функција на одржување на интензитетот на емоцијата која треба да се предизвика кај слушателот. Баладата *Шџо е чудо сџанало во село Пиџерево*⁵ е најдобар пример за тоа. Имено, песната што Иван Котев ја запишал во 1970 година во село Пиперево, Струмичко, зборува за трагичниот настан на двајца млади Љуба Дончева и Јосе Главински. Заради неостварена љубов, (многу чест мотив во народната баладна традиција), Јосе со секира и ја пресекува главата на саканата, а потоа се самоубива. Ваквите натуралистички сцени кои стојат на границата на веризам, иако се чинат надреални, сепак се случувале. Во фолклорот, документот (факт, историски настан или личност) речиси никогаш не е докрај соодветен со вистината, не само поради природата на фолклорната традиција што секој творец нужно ја почитува, туку и поради својот личен однос кон неа (Пенушлиски 1988: 99). Токму личното доживување на настанот, го креира интензитетот на емоцијата со кој народниот пејач ќе ја испее песната. Народниот пејач, сакајќи да го предизвика вниманието на слушателите, песната

⁴ Конески посочува дека вметнувањето на *j* во самиот збор е појава позната на македонскиот терен. Нотирана е во пирински песни по збирката на Кауфман. Песната *Дојди лудо, сама с'м си дома* застапена во зборникот „*Ојеана Сџумица*“ од Иван Котев е преземена од Зборникот на Кауфман. Види: Котев, Иван. *Ојеана Сџумица*. Струмица: ЛУБ, Благој Јанков Мучето“, Струмица, 2016, 57 – 58.

⁵ Види во делот со прилозите: Прилог 2

ја започнува со извикот: *Еј, шћо је чудо сћанало/ во ѿова село Пићерево, двајца се млади исколени/ на двајстје декември ѿдесѿѿѿа година!*

Баладата *Осѿанал Кољо млад довеѿ*⁶ чиј интегрален текст го објавуваме во целост за првпат во овој труд, според класификацијата на македонската народна балада⁷, спаѓа во најбројната група **балади за лични и семејни односи**. Без оглед на фактот кога и каде се појавиле, баладите со мотиви од секојдневниот живот на човекот ги опфаќале најсуштинските и најгорчливи теми. Човекот фрлен во вителот на сопствените стравови, предрасуди, копнежи и стремежи, неможејќи понекогаш да се реализира себеси, прибегнувал кон постапки кои најчесто имаат трагичен крај. Матрицата на баладите која вклучува семејни конфликти скоро секогаш иницира трагичен крај. Народниот пејач недвосмислено надарен за епско проследување на даден настан, во една долга епска нарација, со изразита лирска емоција пее за трагичната судбина на вдовецот Кољо и неговите две деца. Мотивот за лошата маќеа е познат во фолклорот на словенските народи. Песните со овој мотив изобилуваат со слики на злоба, алчност, лицемерие. Баладата *Осѿанал Кољо млад довеѿ* претставува пеење со прекрасно сплетено милје од социјални, култоролошки и емотивни нишки, совршено комбинирани во еден лирско-еписки пев. Настанот се случува на големиот христијански празник Велигден. Злобата на Еленка е насочена кон децата на нејзиниот сопруг од првиот брак, нивното отстранување е единствениот услов да успее брачната заедница на вдовецот и неговата втора жена. Дека трагичното неминовно ќе се случи, народниот пејач навестува уште во првите стихови од баладата.

*Осѿанал Кољо млад довеѿ,
сас две деца малечки, маленки.
Раѿѿка седам година,
а Рајна на ѿеѿѿ година.
Да бидаѿѿ ѿроклеѿѿи сељани,
комиѿѿи, мѿли роднини,
ѿо на Кољо му кажале,
да ја земе Еленка, сербес девојка.*

(*Осѿанал Кољо млад довеѿ*)

Овие стихови кои наликуваат на прологот од античките драми, ја потврдуваат драмската концепција при градењето на баладата. Повторувањето на стиховите *А бре Кољо, млад довеѿ, ноѿо си, бре, убавеѿ!* кои во суштина

⁶ Види во делот со прилозите: Прилог 3

⁷ Види: Фанија Попова. *Македонска народна балада*. Скопје: Наша книга, 1990.

претставуваат своевиден рефрен, наликуваат на обраќањето на хорот во драмите. Во двоумење дали да се самоубие, Кољо сепак ќе ги послуша децата да не останат сираци и без татко. Но децата нема да го послушаат него, иако знаат за опасноста што ги демне од маќеата, тие сепак се враќаат дома, додека таткото е на нивата.

*Ка ѓи видела ѓаја кучка Еленка, сербес девојка,
ѓрабна ми ѓешка балѓија
и децаѓа ѓи закоља,
ѓреѓ каѓѓи ѓи закоѓа!*

Специфичен е психолошкиот портрет на маќеата во кој не можат да се препознаат никакви морални и етички црти. Оваа балада само го потврдува стереотипното претставување на ликот на маќеата како злобна, суетна и способна да изврши убиство, едноставно таа е непресметлива. Сцените на убиство на деца се доста чести во македонската народна поезија. Немилосрдноста и злобата на ликот на маќеата кулминираат во сцената со убиството. Затоа народниот пејач внесува силна емоција нарекувајќи ја кучка, како пејоратив за злобната жена.

*Кољо ја ѓрабна и ф руѓузина ја завија,
и ј фрли ѓаз'ја, ја ѓолија, ја заѓали!
Кољо седна на сѓол, на масаѓа,
цела ноќ рујно вино ѓиеше,
а Еленка му цела ноќ свеѓеше.*

Крајот е драматичен со тоа што се извршува одмаздата за убиството на децата. На свиреп начин Кољо ја убива Еленка, како логична завршница на баладата. Ваквата постапка има силна експресија кај слушателот. Постапката која го заокружува трагичното е иницирана од ликот на жената која во овој случај, целосно се приклонува кон принципот на злото.

Епитетите кои се среќаваат во песната се специфични за народната балада и не отстапуваат од таа матрица: *млад довец; sevġar волове; две деца малечки, маленки* (деминутивна форма специфична за струмичкиот говор) *ѓроклеѓи сељани; комѓиѓ, мили роднини; сербес девојка; белиѓе ѓромени; црниѓе ѓромени; змији ѓуѓиѓи; ѓешка балѓија; црвено вино; рујно вино* итн.

Народната песна од Струмица и Струмичко претставува бесценето камче во мозаикот на македонската народна традиција. Со видливи уметнички вредности, народната песна останала и опстанала да сведочи за бурните минати времиња на луѓето, стуткани некаде во подножјето на источот. Современата народна песна денес се напојува со животворните сокови на народната песна,

кои сè уште ја хранат и Ы даваат живот. Стихови од народната струмичка песна денес циркулираат како фрази и изрази, кои се употребуваат како мото во уметничката поезија, или пак се носечки наслови на манифестации. Фестивалот на староградска музика во Струмица се вика „Под Кулите на Струмица“, што всушност претставува стих од песната *Еден љепокрасен мајски ден*⁸, која струмичани ја доживуваат како химна на градот. Ваквите примери само ја потврдуваат тезата дека традицијата продолжува да живее и во современите форми на изразување. Таа на некој начин ја претставува врската со нашите предци, нишката која е многу тенка, но не се кине.

ПРИЛОГ 1

*Прснала мома љу љоле*⁹

Прснала мома пу поле,
пу рамно поле Струмичко.
Таму најдела бел чад' р,
пот чад' р седе тргофче.
Тргофче дума девојче:
- Олан девојче, девојче,
какво си бараш кај мене?
Девојче дума тргофче:
- Јас си го барам к'смето!
Тргофче, море, тргофче!
Даљ можеш фустан да скројеш?
Даљ можеш фустан да скројеш,
без нохче да го искројеш;
без нохче да го искројеш,
без игла да го сошијеш?
Тргофчето се зачуди,
а најпосле одговори:
- Олан девојче, девојче!
Даљ можеш пита да месиш?
Даљ можеш пита да месиш,
без сито да ја отсејеш;
без сито да ја отсејеш,

⁸ Види во делот прилози: Прилог 4

⁹ Песната е снимена во с. Робово, Струмичко на 8.10.1970 год. Песла Савета Котева, родена 1909 год., во с. Робово. Снимил и дешифрирал Иван Котев. Во: Котев, Иван. *Ойеана Струмица*. Струмица: ЛУБ „Благој Јанков Мучето“, Струмица, 2016, 30 – 31

без вода да ја замесеш;
без вода да ја замесеш,
без огин да ја испечеш?
Девојче дума трговче:
- Олан тргофче, тргофче!
Олан тргофче, тргофче!
Прес прсти ќе ја пресејам!
Сос солзи ќе ја замесам,
на гради ќе ја испечам!
На гради ќе ја испечам,
ќе седнеме да вечераме;
ќе седнеме да вечераме,
двајцата ќе се земеме!

ПРИЛОГ 2

*Што е чудо станало во село Пиперево*¹⁰

Еј, што је чудо станало
во това село Пиперево,
двајца се млади искомени
на двајсте декември педесетта година.
Двајцата млади љубезни
љубиле се четири години,
во петта година извршија самоубиство.
По име тија млади,
Љуба Дончева и Јосе Главински.
Во Љубина кука,
Јосе □ беше глава со секира пресечел,
тој самијот срцето си заоставил
со еден зар ѓен нож!
Тој беше сместа умрен,
а Љуба после извесно време.
Причина беше што Љуба не може да престане
да се земат двајцата,

¹⁰ Песната е снимена на 27.11.1970 година во с. Пиперево, Струмичко. Песел Павле Грдеслиев, роден 1939 година. Снимил и дешифрирал Иван Котев. Во: Котев, Иван. *Ойеана Сирумица*. Струмица: ЛУБ „Благој Јанков Мучето“, Струмица, 2016, 47 - 48

па Јосе на Љуба □ рече:
-Љубе, либе четиригодишно,
ако не престанеш да се земеме,
ти, Љубе, ќе бегаш по мене!
Не сака Љуба и така да престане,
па Јосе на Љуба говори:
-Љубе ле, Љубе, либе бре, слушај ме!
Ако не се венчае с црквенски венци,
ќе се венчае со рајски венци!
Не дозволувам, Љубе, друг да те земе!

ПРИЛОГ 3

Останал Кољо млад довец¹¹

Останал Кољо млад довец,
сас две деца малечки, маленки.
Ратка седам години,
а Рајна на пет години.
Да бидат проклети сељани,
комшии, мили роднини,
шо на Кољо му кажале,
да ја земе Еленка, сербес девојка.
Кољи си ојде ва Еленка:
- Еленке, море сербес девојке,
ајде ние дваата да се земеме!
Еленка му вели, говори:
- А бре Кољо, млад довец,
ного си, бре, убавец!
Нија со тебе дваата ќе се земиме,
ама, прво говор ќе гувориме!
Деца муѓи нас, брате, да немаме!

¹¹ Песната е необјавена. Снимил и дешифрирал Иван Котев. Песната е снимена на 16.3.1977 год. во с. Дабиља, Струмичко. Песната ја пее Асен Атанасов, роден во с. Дабиља, 1917 год. Македонец, православен, земјоделец. Има завршено IV одд. за време на поранешна Југославија. Песната ја научил уште како дете од некој Мито од с. Банско кој многу убаво пеел и свирел на кавал. Песната ја определува како семејна, „фамилијарна“, како што вели пејачот. Други не ја знаат. Се пее на седенки, на слави – секаде каде се пее. За настанот и личностите не може да каже ништо.

Кољо и Еленка се, братја, земали,
денеска е добар ден,
Велиден, славен ден.
Облече Еленка белите промени,
а и Кољо се добро промени,
излезеле двамата на тај добар ден,
Велиден, славен ден, коло да водат.
Ај, Еленка се фана напред. коло да води,
и Кољо до неја.
Еленка ного добро коло водила,
цел нарот и се чудел!
Ама тија, Кољовите деца, Ратка и Рајна,
и они се фанале напред коло да водат,
а кога ги видела таа Еленка, сербес девојка,
одмах се от коло пушти,
право надома тргна да си јоде,
а и Кољо од по неја.
Еленка белите промени фрли,
облече, Ленка, црните промени
и на Кољо му дума продума:
- А бре Кољо, млад довец,
ного си, бре, убавец!
Јас со тебе двамата говор говорихме,
или говоро одмах да го свршиш,
или, баре, да се оставиме,
ај, ај, деца меѓи назе да немаме!
Кољо мисли се шо да направи:
дали децата да ги убије,
или да се с' Еленка, брајќа, оставе.
Веч се видело, развидело,
викна ја Ленка да прегне севгар волове,
на тај добар ден Велиден, славен ден.
Кољо ојдѐ на нивата,
прва бразда тегља Кољо,
излегле седам змији љутици:
- Дегиди Кољо, млад довец,
ного си убавец!
Нели ти е срамно од нарóдо,
нели ти е од Бога грешно,
дошол си на тој добар ден -
Велигден, славен ден, на орање!

Еленка на Кољо направила ручок,
и на деца дума продума:
- А бре деца малечки,
јас направих ручек на вазе,
да однесете на татко ви,
на нивата е на орање.
А и вија да мо кажете
дека ние со него сме имале
еден говор говорено,
еј, говорот тамо да го сврше,
или да се оставеме,
а и вија ако се врнете дома живи,
ас балтијата ќе ве закољам!
Децата ручоко земале,
на татко им однеселе.
Одговара поголемата,
Ратка на седум години:
- Добар ден бре тате, татенце,
а тој им веле:
- Дал ви Бог добро деца маленки!
Одговара погиолемата,
Ратка, на седум години:
- Слушај бре тате, татенце,
мајка ни на нас ручок направи
да то донесеме,
а и она на нас ни кажа да ти кажеме,
дека вија сте си имале еден говор говорено,
или одмах говорот, тате, да го извршеш,
или па да се оставите!
Еј, Елена па ни кажа,
дека ако се врнеме живи дома,
ас балтијата ќе не закољала!
Ај, Кољо се љуто нас'рди,
искара ножо из ноижица,
прободе савгаро волове,
и ножо си го тури Кољо на градите,
сам да се Кољо убоде!
Викнале децата малечки да плачат:
- А бре тате, татенце,
дека сме без мајка останале,
и бес тебе, тате, ќе останеме!

Тука е, бре атте, лошо место, пустина,
сверовето, тате, ќе не изедат!
Кољо им веле, брајќа, говори:
А бре деца Ратке и Рајне,
вија дома ќе си одете,
немој дома право да одите,
оти таја кучка Еленка, сербес девојка,
ќе ве заколе!
Но, да идете ва тетка ви да се скриете!
нали са деца малечки, будали,
не ојделе у тетка им да се скријат,
но право дома са ојделе.
Ка ги видела таја кучка Еленка, сербес девојка,
грабна ми тешка балтија
и децата ги закоља,
прет кашти ги закопа!
Ај, излегла Еленка по дворови, викнала:
- Брајќа, сестри, роднини, комшии,
да видите шо Кољо големо чудо направи -
децата си ги закоља!
Ај, Кољо си тргна, брајќа,
на дома да си оде,
влегна во една голема крчма.
Кољо веле: - Добар ден, крчмарино!
а крчмар му веле: - Дал ти Бог добро, Кољо!
Кољо му вели, говори:
- А бре крчмарину,
дај една ракија да се напијам,
б'р да се, брате, отровам.
Кољо се напи една ракија и замина,
за неговите доми, домове,
секој ден го децата пречекуваа,
а сега нема никој да го пречека.
Излезела Еленка, сербес девојка,
загна се каде Кољо и го прег'рна:
- А бре Кољо, млад довец,
сега си за мене ного убавец!
Ај, Кољо, леле брајќа, говори:
- А бре Еленке, сербес девојке,
шо сакаш ти на мене да ме служеш,
црвено вино да пијеш,

или да ми светеш!
Одговара Еленка, сербес девојка:
- А бре Коњо, млад довец,
ного си сега за мене убавец,
јас ќе ти светам!
Кољо ја грабна и ф ругузина ја завија,
и ј фрли газ'ја, ја полија, ја запали!
Кољо седна на стол, на масата,
цела ноќ рујно вино пиеше,
а Еленка му цела ноќ светеше.

ПРИЛОГ 4

Еден прекрасен мајски ден¹²

Еден прекрасен мајски ден,
под кулите на Струмица,
под еден бор, еден до друг,
седеа двајца вљубени.
-Ах, кој ли беше, Боже мој,
кој ли беше тој ангел,
срцето ми, душата ми,
срцето ми оган гори.
-Постој, почекај либе ти,
два збора да ти прозборам,
па ако сакаш, па ако сакаш,
па ако сакаш, остави ме!

ЛИТЕРАТУРА

Витанова-Рингачева, Ана, (2016) *Овековечена Сџрумица*, во: *Иван Коџев. Оџеана Сџрумица*. ЛУБ „Благој Јанков Мучето“, Струмица, стр. 17 - 24.
Димовска, Кристина. *Книжевността како јанус – за диxоџиџијата меѓу усната и пишаната книжевност*. Институт за фолклор „Марко Цепенков“,

¹² Песната е снимена на 25.2.2016 год. во Струмица. Пее: Петар Даутов, роден 1936 год. во с. Велјуса. Снимил и дешифрирал Иван Котев. Во: Котев, Иван. *Оџеана Сџрумица*. Струмица: ЛУБ „Благој Јанков Мучето“, Струмица, 2016, 29.

СОДРЖИНА

Димитар ПАНДЕВ Меѓу касарната и фронтот	7
Снежана ВЕЛКОВСКА Чардак ни на небо ни на земја	15
Снежана ПЕТРОВА-ЏАМБАЗОВА Имињата во фразеолошка употреба	25
Кристина ДИМОВСКА Жанровските одлики на пословицата и максимата како пишани фолклорни форми во епот	29
Марија ЛЕОНТИЌ Пословиците во македонскиот и во турскиот јазик	39
Елена ЈОВАНОВА-ГРУЈОВСКА Кон лексиката на „Шеќерната приказна“ од Славко Јаневски	49
Катица ТОПЛИСКА-ЕВРОСКА Nomina instrumenti во македонската кујна – од традиција до иновација	53
Јордана МАРКОВИЋ Информативност семантичке дефиниције	57
Лилјана МАКАРИЈОСКА За традиционалното занаетчиство од етнолингвистички аспект	69
Мери ЦУБАЛЕВСКА Црковнословенизмите во творештвото на Јован Стрезовски	79
Виолета НИКОЛОВСКА Семантиката и погледот на светот	89
Марија ПАУНОВА Графитите како дел од материјалната култура на македонскиот народ	97
Анита ШТЕРЈОСКА-МИТРЕСКА Графитите како дел од материјалната култура на македонскиот народ	107
Љубица СТАНКОВСКА Потеклото на оронимите Бабуна и Мукос	117

Васил ДРВОШАНОВ	
Називите на <i>ѝлускавеѝои</i> во македонските говори	131
Еленка СТОЕВСКА-ДЕНЧОВА	
Од македонската градителска терминологија.....	147
Светлана ДАВКОВА-ЃОРГИЕВА	
Географска дистрибуција на лексемата <i>јака</i> во македонските дијалекти.....	155
Гоце ЦВЕТАНОВСКИ	
Бубамарата во традицијата на словенските народи и дијалектните именувања во македонскиот јазик.....	163
Весна ПЕТРЕСКА	
„Скуталче“ – детето во свадбените обреди.....	169
Катерина ПЕТРОВСКА-КУЗМАНОВА	
Фолклорна драма терминологија и дефинирање	181
Стојанче КОСТОВ	
Имињата на ората во орската традиција во Македонија	189
Лидија ТАНТУРОВСКА	
Митскиот лик Баба Рога	205
Соња НОВОТНИ, Михајло МАРКОВИЌ	
Улогата на фолклорот во зачувувањето на традицијата и говорот на Тетово...	217
Ана ВИТАНОВА-РИНГАЧЕВА	
Народната песна од Струмица и Струмичко – ризница на автохтониот јазичен израз (врз примери на љубовни песни и балади)	225
Иван КОТЕВ	
Лексемите <i>душа</i> и <i>судбина</i> во фолклорот од Струмица и Струмичко	241
Искра ПАНОВСКА-ДИМКОВА	
Начини на изразување вообичаеност кај Марко Цепенков.....	257
Татјана ГОЧКОВА-СТОЈАНОВСКА	
Социolingвистички пристап кон формите за обраќање во македонската народна хумористично-сатирична поезија.....	265
Лилјана РАНДЕВА	
Стилистика на прилозите (врз примери од Зборникот на Миладиновци и од народната приказна за Силјан Штркот кај Марко Цепенков).....	271

Михајло МАРКОВИЌ, Соња НОВОТНИ

Традицијата- клучен елемент во континуитетот на македонскиот
јазик (приказ на неколку лексеми ексерпирани од
Слепч, Оглед и Различ)279

Борче АРСОВ

(Анти)традицискиот пристап во преводите на новиот завет на современ
македонски јазик од 19 век напишани со грчко писмо
(јазични согледувања)291

Издавач:

Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“ – Скопје

Уредник на издавачот:

д-р Елена Јованова-Грујовска

Лектура и коректура – редакцискиот одбор

Компјутерска обработка:

Александар Штерјев

Печат:

МАР-САЖ

Тираж:

300

Финансирано од Институтот за македонски јазик
„Крсте Мисирков“ – Скопје

